

Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ ΕΦΡΑΙΜ ΚΑΙ ΜΑΝΑΣΣΗ (ΙΗΣΟΥ ΝΑΥΗ ΚΕΦ. 16-17)

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ν. ΣΙΜΩΤΑ

Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ 16,3, τὰ σύνορα διήρχοντο διὰ τῆς κάτω Βαιθωρών, κατὰ δὲ τὴν ἐν 16,5 διὰ τῆς ἄνω Β. Ὁ Steuernagel¹ φρονεῖ, ὅτι διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ὀνομάτων τούτων δὲν μεταβάλλεται ἡ πορεία τῶν συνόρων. Τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται εὐστοχόν, δοθείσης τῆς πλέον τῶν 2 χιλμ. ἀποστάσεως μεταξύ τῶν δύο πόλεων—προκειμένου μάλιστα περὶ συνοριακῶν τοιούτων—καὶ τῆς σημασίαν ἐχούσης, ἐνταῦθα, γειτνιασεως μετὰ τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμίν.

Πάντως ἡ κάτω Βαιθωρῶν ἀνήκει ἀδιαφιλονεικῆτως τῷ Οἴκῳ Ἰωσήφ, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὸν Βενιαμίν. Ἐξ ἄλλου αἱ ἐν 16,1-3 ἀναφερόμεναι πόλεις τῶν αἰῶν Ἰωσήφ ἀνήκουν τῷ Ἐφραΐμ. Πρὸς τὴν περιγραφὴν δὲ ταύτην εἶναι ὁμοία οὐσιωδῶς καὶ ἡ ἐν 16,5, ἀναφέρουσα ἐπὶ πλέον καὶ τὴν ἄνω Βαιθωρῶν. Ἄρα ἀμφότεραι αἱ πόλεις ἀνήκουν τῷ Ἐφραΐμ, ἡ δ' ἐξ αὐτῶν ἄνω Βαιθωρῶν πιθανὸν νὰ εἶχεν εἰδικὴν τινα σημασίαν διὰ τὴν φυλὴν τοῦ Ἐφραΐμ, ὡς φρονεῖ καὶ ὁ Noth².

Τὸ ἀκολουθοῦν ἡμιστίχιον **הַיְיִתָּה הַיְיִתָּה הַיְיִתָּה הַיְיִתָּה הַיְיִתָּה** κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Holzinger δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸ πρωταρχικὸν κείμενον³. Τοιοῦτό τι θὰ ἦτο σύμφωνον καὶ πρὸς σχετικὰς ἀπόψεις τοῦ Noth⁴, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ Elliger⁵, καὶ θὰ ἐπεβεβαίοντο τὰ περὶ βραδυτέρας ἐκ μέρους τῶν Ἰσραηλιτῶν κατακτήσεως τῆς δυτικῆς πεδιάδος τῆς Παλαιστίνης.

Ἡ Danelius προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τοιαύτη ἀποψις εἶναι ἐσφαλμένη, καὶ ὅτι ἤδη ἐξ ἀρχῆς εἶχεν κατακτηθῆ ἡ περιοχὴ αὕτη. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς γνώμης αὐτῆς ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριθ. 34,6, ἐνθα ἀναφέρεται, ὅτι τὰ δυτικὰ ὄρια τῆς χώρας ἀπετέλει ἡ θάλασσα, πρὸς δὲ καὶ τὸ γεγονός,

* Συνέχεια ἐκ τῆς οεκ. 458 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Βλ. ὑπόμν.

2. Ὁ Noth ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ἄνω Β. ἀπετέλει τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τῶν ὀρίων τοῦ Ἐφραΐμ, τὰ ὅποια ἐκ τοῦ σημείου ἐκείνου ἔστρεφον πλέον πρὸς βορρᾶν. Οὕτω ὅμως προσπαθεῖ νὰ ἀλλοιώσῃ σημαντικῶς τὸ κείμενον, μὴ δεχόμενος τὰ 16,6α (**לְבָבֶיךָ מְצִי**) **הַיְיִתָּה** καὶ 16,7β, (**הַיְיִתָּה מְצִי**) ὡς γνήσια τμήματα τοῦ κειμένου. (Βλ. Das Buch Josua, σ. 105 καὶ Studien, σ. 214. Πρβλ. καὶ Simons, The Structure, σ. 204 σημ. 1).

3. μν. ε. σ. 67.

4. Ἐνθ' ἀνωτέρω. βλ. καὶ Simons, ἔνθ' ἄν.

5. Die Grenze, σ. 305, σημ. 1. Βλ. σχετικῶς καὶ Danelius, σ. 58.

ὅτι ἡ πεδιάς Σαρὼν ἦτο εὐφορος καὶ ἀπαραίτητος διὰ τοὺς Ἰσραηλίτας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ καταλάβουν αὐτήν¹.

Τὸ ἐπιχείρημα ὁμοίως τοῦτο δὲν φαίνεται σοβαρὸν, διότι εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ πεδιάς αὕτη ἦτο εὐφορος καὶ ὠφέλιμος εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ δὴ καὶ ὅτι ἀνῆκον αὐτοῖς², ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως σημαίνει ὅτι περιῖλθεν ἀμέσως εἰς χεῖρας αὐτῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Ἰσραηλίται δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὴν πεδιάδα, διότι ἐτρομοκρατοῦντο ἀπὸ τὰ ἄρματα τῶν ἀντιπάλων Χανααναίων³, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἀπὸ τὰ τῶν Φιλισταίων⁴ καὶ ὅπως ἄλλοτε ἀπὸ τὰ τῶν Αἰγυπτίων⁵, διότι δὲν διέθετον ἵππικόν. Ἐὰν εἶχον οἱ Ἰσραηλίται ἵππικόν, δὲν θὰ εἶχεν ἀποτελέσει δι' αὐτοὺς τὸ πολυάριθμον ἵππικόν τῶν ἐχθρῶν⁶ αἰτίαν τρομοκρατίας καὶ δὲν θὰ ἀντελαμβάνετο τις διὰ ποῖον λόγον ἡσθάνθη ὁ συντάκτης τοῦ βιβλίου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ τὴν ἀνάγκην νὰ καθησυχάσῃ καὶ ἐνθαρρύνῃ τοὺς Ἰσραηλίτας, διαβεβαιῶν τούτους, ὅτι ὁ Γιαχβὲ θὰ ἐνισχύσῃ αὐτούς, ἵνα αὐτοὺς ἵππους αὐτῶν νευροκοπήσουν καὶ τὰ ἄρματα αὐτῶν κατακαύσουν ἐν πυρὶ »⁷.

Οὕτω παρέμεινεν ἡ περιοχὴ αὕτη εἰς χεῖρας τῶν Χανααναίων⁸ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Σολομώντος⁹, ὅτε ἀπέκτησαν οἱ Ἰσραηλίται ἀξιόλογον ἵππικόν¹⁰ καὶ καθυπέταξαν τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν¹¹. Ἐκ τούτων φαίνεται μᾶλλον ὀρθὴ ἡ ἄποψις περὶ μεταγενεστέρως προσθήκης ὅσον ἀρροῦ εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τμήμα καὶ δὴ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς περιοχῆς ταύτης χρόνους¹².

Τοῦλάχιστον ἡ η η ¹³, ἡ ὁποία κατεκτήθη μόλις ὑπὸ τοῦ Φαραὼ τῆς Αἰγύπτου «ἐμπρησθεῖσα ἐν πυρὶ», καὶ ἐδόθη ὡς προῖξ διὰ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς τὸν Σολομῶντα¹⁴, δὲν ἔχει θέσιν ἐν τῷ κειμένῳ καὶ ὀρθῶς προτείνει ὁ Elliger τὴν διαγραφὴν αὐτῆς¹⁵. Τοῦτο θὰ εὑρίσκε σύμφωνον καὶ

1. Βλ. Danelius, ἐνθ' ἀν.

2. Βλ. καὶ Ἰησ. Ν. 15,4, 45-47. Α' Παρ. 7,28.

3. Βλ. Ἰησ. Ν. 17,16. Κρ. 1,19.

4. Βλ. Α' Βασ. 13,5.

5. Βλ. Ἔξ. 14,7. 15,1,4.

6. Βλ. Ἰησ. Ν. 11,4.

7. Αὐτόθι, 11, 6 βλ. καὶ Marmier, Recherches Geographiques, σ. 8.

8. Βλ. καὶ Ἰησ. Ν. 16,10. Πρβλ. καὶ 17,12-13 καὶ γενικώτερον Κρ. 1,18-21, 27-36. 3,3.

9. Εἶναι γνωστοὶ οἱ ἀγῶνες τοὺς ὁποίους διεξήγαγεν ὁ Σολομῶν διὰ τὴν καθυπέταξιν τῶν ἐν τῇ γῇ Χαναάν ἐγκατεστημένων ἐχθρῶν λαῶν. (Βλ. καὶ Meyer, σ. 511).

10. Βλ. καὶ Carmignac, σ. 93 καὶ Barrois, σ. 98.

11. Βλ. Γ' Βασ. 5,6,9,16. Πρβλ. καὶ Smith, σ. 216.

12. Βλ. Noth, ἐνθ' ἀνωτέρω.

13. Σήμερον Tell Dschezer (βλ. καὶ Noth, Das Buch Josua, σ. 101).

14. Ἰησ. Ν. 16,10β (παρ' Ο'), Γ' Βασ. 9,15-16. Κρ. 1,29.

15. Die Grenze, σ. 305, σημ. 1.

τὸ κείμενον τῶν Ο', τὸ ὁποῖον ἀγνοεῖ τὴν λέξιν ἐνταῦθα, θὰ συνεφάνει δ' ὁμοίως καὶ πρὸς τὴν σχετικὴν πληροφορίαν τοῦ 16,10 (16,10α παρ Ο'), κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθησαν οἱ Ἰσραηλιῆται νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Χανααναίους, καὶ παρέμενον οὗτοι ἐπὶ μακρὸν («ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης») αὐτόθι. Ἡ παρουσία ὅμως τῆς αὐτῆς λέξεως ἐν 16,5 παρ' Ο', δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Ο', ἐν τῇ συνθηαίᾳ αὐτῶν ὅπως διευκρινίζουν τὸ κείμενον, προσέθεσαν ἐν 16,10β (παρ' Ο' μόνον) τὴν πληροφορίαν, ὅτι ἡ πόλις αὕτη κατελήφθη βραδύτερον, ἐπὶ τοῦ Σολομῶντος, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπεχείρησαν καὶ τὴν προσθήκην ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν συνόρων καὶ δὴ τῇ τοῦ Ἐφραΐμ, διότι ὁ Ἐφραΐμ διεξεδίκει τὴν πόλιν ἀρχαίῳθεν, καὶ περιῆλθεν αὕτη ἀποκλειστικῶς αὐτῷ καὶ οὐχὶ τῷ μὴ ὑφισταμένῳ πλέον «Οἶκῳ Ἰωσήφ». Βραδύτερον καὶ δὴ εἰς ἑβραϊκὸν χειρόγραφον, θὰ μετεφέρθη ἡ λέξις αὕτη ἐκ τοῦ κειμένου τῶν Ο' ἐν στ. 3, ἴσως δὲ ὑπὸ τινος, ἐνδιαφερομένου ὅπως συμπληρώσῃ τὰ δυτικὰ ὄρια τῆς Ἰωσηφιτικῆς κληρονομίας, καὶ ἐπιχειρήσαντος τὴν προσθήκην τοῦ 16, 3β, λόγῳ τῆς νέας ἱστορικῆς καταστάσεως.

Μετὰ τὴν σκιαγράφειν τῶν νοτίων συνόρων τῆς Ἰωσηφιτικῆς κληρονομίας, ὁ συντάκτης διακόπτει ἀποτόμως καὶ στρέφει τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους δύο φυλάς, τῶν ὁποίων περιγράφει τὰς περιοχάς. Τὸ παράδοξον σχέδιον τοῦ συντάκτου παρεκίνησεν τὸν Fernandez¹ νὰ προτείνῃ ὅπως μεταθεθῇ τὸ 17,14-18 μετὰ τὸ 16,3, μετ' ἐκεῖνο δὲ νὰ ἀκολουθήσουν αἱ ἐπὶ μέρους δύο περιγραφαί. Ἡ ἀποφικὴ αὕτη θὰ ἐγένετο δεκτὴ μόνον ἐὰν ἦτο βέβαιον, ὅτι εἶχεν προηγηθῇ πλήρης συνοριακὴ περιγραφή τῆς κληρονομίας τῶν αὐτῶν «υἱῶν Ἰωσήφ» ἐν 16,1 ἐξ., διότι τότε μόνον θὰ ἐγνώριζον οὗτοι τὰ ἀκριβῆ ὄρια αὐτῶν, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἐκφράσουν παράπονα διὰ τυχὸν ἀδίκον μεταχειρίσιν ἐκ μέρους τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἀφοῦ ἐν 16, 1-3 δὲν παρέχεται πλήρης περιγραφή, δέον ὅπως ἀποδειχθῇ, ὅτι μετὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἐξέπεσεν ἡ συνέχεια τῆς περιγραφῆς, μετὰ τὴν ὁποίαν θὰ εἶχε θέσιν τὸ 17,14-18. Ἄλλὰ τοῦτο, ὡς ἤδη ἀνεφέρθη², δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ. Ἄλλως τε τοῦτο θὰ ἔφερον τὸν Fernandez εἰς ἀντίφασιν, δεδομένου ὅτι ἀλλαχοῦ³ ὑποστηρίζει οὗτος, ὅτι ἡ παράλειψις τῆς περιγραφῆς τῶν βορείων συνόρων ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἦσαν εἰσέτι γνωστὰ ταῦτα, ἐνῶ ἡ περιγραφή εἶναι ὁμαλή⁴.

Συνεπῶς ἡ τοιαύτη μετάθεσις τοῦ κειμένου εἶναι ἀδικαιολόγητος. Λίαν φυσικῶς φαίνεται ἡ σειρά τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὁ Elliger ὡς πρωταρχικὴν⁵ καὶ δέχεται καὶ ὁ Noth⁶, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν μετὰ τὸ 16,3 θὰ ὑπῆρχεν ἡ περιγραφή τοῦ Μανασσή, ὡς πρωτοτόκου (17,1-13), μετὰ ταύτην δὲ ἡ τοῦ Ἐφραΐμ (16,5-10).

1. Mv. ξ. σ. 28.

2. Βλ. σ. 14.

3. Fernandez, σ. 24.

4. Βλ. σχετικῶς ἐν σ. 14.

5. Die Grenze, σ. 267.

6. Das Buch Josua, σ. 100, Studien, 203, σημ. 3.

Διότι πλὴν τῶν ἄλλων φυσικῶν λόγων, συνηγορεῖ καὶ τὸ ὅτι ἐν 16,8 μνημονεύεται ἡ **גִּיְשֵׁן**¹ ὡς ἤδη γνωστή, ἐπειδὴ ἀκριβῶς προηγεῖται ἐν τῇ Μανασσιτικῇ περιγραφῇ². Ἄλλως τε θὰ ἐθεωρεῖτο ἀδικαιολόγητος καὶ ἄνευ σημασίας τινός ἢ—οἰοῦναι προτεραιότητα διὰ τὸν Μανασσῆ δηλοῦσα—ἐν 17,1 φράσις: «ὅτι οὗτος πρωτότοκος τῷ Ἰωσήφ», ἐὰν προηγεῖτο ἡ περιγραφή τοῦ Ἐφραΐμ. Βεβαίως ἡ παροῦσα μορφή τοῦ κειμένου μαρτυρεῖ, ὅτι θὰ ἐγένετο βραδύτερον, δι' ἱστορικούς λόγους, μετὰθεσις τῶν δύο περιγραφῶν³. Οὕτω, ἐξηγεῖται διατι ἐν στ. 4 προτάσσεται τὸ ὄνομα τοῦ Μανασσῆ, ἐνῶ ἀμέσως ἀκολουθεῖ ἡ συνοριακὴ περιγραφή τοῦ Ἐφραΐμ. Εἶναι ὅμως παράδοξον, ὅτι ἐν τῷ κειμένῳ τῶν Ο' πλὴν τῆς περιγραφῆς, προτάσσεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἐφραΐμ, παρατηρουμένης οὕτω σχετικῆς ἀσυμφωνίας μεταξὺ τῶν δύο κειμένων. Πιθανὸν νὰ μεταφέρθη ὑπὸ τοῦ μεταφράστου τὸ ὄνομα εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδει νὰ εὐρίσκετο, λόγῳ τοῦ ὅτι προηγεῖτο τότε ἡ περιγραφή τοῦ Ἐφραΐμ.

Δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ εἶχον οἱ Ο' μεταφράσει ἄλλο κείμενον, ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ εἶχεν ἤδη συμβιβασθῆ ἡ ὑπάρχουσα ἀσυμφωνία.

β) Ἡ περιγραφή τῶν ὁρίων τῆς Φυλῆς Ἐφραΐμ.

Ὁ συντάκτης ἀρχόμενος πάλιν ἀπὸ τῶν νοτίων συνόρων, περιγράφει οὐσιαστικῶς τὴν αὐτὴν συνοριακὴν γραμμὴν, ὡς αὕτη ἐξετέθη ἐν 16, 1-3 προκειμένου περὶ τῶν Νοτίων Ἰωσηφιτικῶν συνόρων. Ἄλλ' ἡ νέα αὕτη περιγραφή εἶναι βραχυτέρα τῆς προηγουμένης, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει, ὅτι μέχρι τῆς Ἀταρώθ οὐδεμία ἄλλη τοποθεσία ἀναφέρεται.

Κατὰ τὸν Noth ἡ παρατηρουμένη σχετικὴ συντομία, ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς περιγραφῆς⁴. Οὕτω δικαιολογεῖ καὶ ὁ Simons τὴν βραχυότητα⁵, φρονῶν προσέτι, ὅτι αὕτη δύναται νὰ ἐξηγηθῆ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πρὸ τῆς Ἀταρώθ (ἀνατολικῶς αὐτῆς), οὐδεμία τοποθεσία ὑπάρχει ἀξία μνείας, πλὴν τῆς ἐρήμου, ἡ ὁποία ἀπλοῦται ἀπὸ τῆς Ἰεριχῶ μέχρι τῆς πόλεως ταύτης⁶. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι πλάνη, δεδομένου ὅτι ἐν τῇ ἐν 16, 1-3 παραλλήλῳ περιγραφῇ, ἀναφέρονται καὶ ἄλλαι συνοριακαὶ τοποθεσίαι, ἤδη πρὸ τῆς Ἀταρώθ.

Διὰ τοῦτο θὰ ἦτο πλήρως δεδικαιολογημένη ἡ ἄποψις τοῦ Elliger, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κείμενον ἐνταῦθα εἶναι κολοβωμένον⁷.

Διότι ὑπὸ τὸ **הַיַּרְדֵּן** τοῦ 5β δεῖν νὰ ἀναζητήσῃ τις τὸ τέλος περιγραφῆς, ἀναφερομένης εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῶν νοτίων ἐφραϊμιτικῶν συνόρων,

1. Θαφθῶθ, Γάφος, παρ' Ο'.

2. Elliger, ἐνθ' ἀνωτέρω.

3. Αὐτόθι. βλ. καὶ Noth, Das Buch Josua, 101.

4. Das Buch Josua, σ. 105.

5. The structure, σ. 205.

6. Ἐνθ' ἀν. σημ. 3.

7. Elliger, ἐνθ' ἀν. 307, σημ. 3.

τὸ ὁποῖον τμήμα, κατὰ τὴν ὀρθὴν γνώμην τοῦ Herzberg¹, θὰ ἐξέπεσεν, προφανῶς, ἐξ ἀντιγραφικοῦ σφάλματος. Καὶ ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν προσπάθειαν τοῦ Elliger, ὅπως ἀνεύρη ἐνταῦθα² δύο περιγραφὰς (ὡς συμβαίνει τοῦτο καὶ ἐν 16, 6β-8α προκειμένου περὶ τῶν βορείων Ἑβραϊστικῶν συνόρων), ἦτοι μίαν διὰ τὸ ἀνατολικὸν τμήμα καὶ ἑτέραν διὰ τὸ δυτικὸν³, τὸ κείμενον ὡς ἔχει σήμερον εἶναι μᾶλλον ἐλλιπὲς καὶ ἄνευ συνοχῆς, ἐφ' ὅσον μεταφέρει ἀποτόμως τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῶν νοτίων συνόρων⁴ (רָחַץ תּוֹרֵמָה κ. ἐξ.). Ἡ ἀπουσία δὲ τοῦ הַרְרָמֶה ἐκ τῆς συριακῆς μεταφράσεως⁵, πιθανὸν νὰ σημαίνει, ὅτι ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ μεταφράστου ὡς ὑπόλειμμα, σύγχυσιν καὶ ἀνωμαλίαν προκαλοῦν ἐν τῇ συναφείᾳ τοῦ κειμένου, καὶ διὰ τοῦτο δὲν περιελήφθη ἐν αὐτῇ.

Εἰς καλλιτέραν πῶς κατάστασιν—καίτοι οὐχὶ πλήρως ἱκανοποιητικὴν—δισώθη τὸ β' ἡμιστίχιον τοῦ 16,5, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ רָחַץ תּוֹרֵמָה. Ἡ πόλις αὕτη, οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἐν 16,7 ἀναφερομένην, ταυτίζεται δὲ πρὸς τὴν ἐν 18,13⁶ καὶ πρὸς τὴν ἐν 16,2, ὁπόθεν ἐξέπεσεν τὸ רָחַץ πιθανῶς ἐκ λάθους⁷. Ἡ γεωγραφικὴ αὐτῆς θέσις δὲν ἔχει εἰσέτι ἐπακριβῶς καθορισθῆ⁸. Ἡ ὑπὸ τῶν Ο' δὲ μεταγραφὴ τῆς λέξεως διὰ τοῦ Ἄ τ α ρ ὦ θ κ α ἰ Ἐ ρ ὦ κ δέον νὰ ἀποδοθῆ εἰς σφάλμα, προσελθὸν ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως (רָחַץ ἀντὶ רָחַץ)⁹, ἐκληφθέντος τοῦ ר ὡς ר καὶ τοῦ ר ὡς ׀.

Περὶ τῶν δύο Βαϊθωρῶν καὶ τῆς (παρ' Ο') πόλεως Γκέζερ, ἐλέχθησαν ἤδη ἱκανὰ ἐν σ. 22-25.

Ἐν στ. 6 συμπληροῦται ἡ περιγραφὴ τῶν Νοτίων συνόρων διὰ τοῦ הַרְרָמֶה הַבְּנֵי הַיַּרְדֵּן θεωρηθέντος ὑπὸ τοῦ Noth ὡς μεταγενεστέρας προσθήκης¹⁰.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ συντάκτης προσπαθεῖ νὰ περιγράψῃ τὰ Βόρεια σύνορα, ἀρχόμενος ἀπὸ τινος κεντρικοῦ σημείου, τὸ ὁποῖον λίαν ἀσαφῶς καθορίζει διὰ τῆς φράσεως הַמְּכַמְתָּה מְצַפּוֹת

1. μν. ξ. σ. 100.

2. 16,5β-6α₁.

3. Elliger, ἐνθ' ἀν. σ. 306.

4. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος (ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν τμήμα τῶν νοτίων συνόρων), χρησιμοποιοῦμενος χάριν ἀπαραιτήτου διαχωρισμοῦ, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν σχετικὴν εἰκασίαν τοῦ Elliger.

5. Bl. Biblia Hebraica

6. Ὁ Abel ἀμφισβητεῖ τὴν γραφὴν רָחַץ תּוֹרֵמָה ἐν 18,13. βλ. Geographie, II, σ. 256.

7. Noth, Studien, σ. 214, Das Buch Josua, σ. 101.

8. Βλ. σχετικῶς Abel μν. ξ. σ. 256. Alt, Neue Erwägungen, 44-42. Noth, Das Buch Josua, σ. 101. Simons, ἐνθ' ἀν. 213, στήμ. 5.

9. Βλ. καὶ Grätz, σ. 14 καὶ DB.

10. Studien, σ. 214. Πλεονα ἐλέχθησαν ἤδη ἐν σ. 24.

Ἡ πρώτη λέξις, **קְרָבָה**, τυγχάνουσα παντελῶς ἄγνωστος ἐκ τῆς λοιπῆς Βίβλου, δημιουργεῖ οὐ μικρὰν δυσχέρειαν διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου. Ἡ ἐν 17,7 παράλληλος περιγραφή, παραδόξως τυγχάνει καὶ αὕτη ἐλλιπής, καὶ οὕτω εἶναι δύσκολον νὰ σχηματίσῃ τις εἰκόνα τινὰ περὶ τῆς πορείας τῶν συνόρων ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ.

Τὸ κείμενον τῶν Ο' παρουσιάζεται ὡσαύτως ἀσαφές, ἀποδίδον τὴν φράσιν διὰ τοῦ **יְקַסְמוּ אֶת בּוֹרְאֵי תְּרָמָה**. Φαίνεται λίαν πιθανόν, ὅτι ἡ περιγραφή ἔχει ὑποστῆ κολόβωσιν, ἢ παρέμεινεν ἡμιτελής ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ὑπὸ μεταγενεστέρου ἐπεξεργαστοῦ, ὁ ὁποῖος προσπαθῶν νὰ προσαρμόσῃ ταύτην πρὸς τὴν βραδύτερον δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν, λόγῳ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Ἐφραϊμ καὶ τῆς προωθήσεως αὐτοῦ πρὸς Βορρᾶν, δὲν ἐπέτυχεν, καὶ ἀφῆκεν τὸ κείμενον ἐν τῇ παρούσῃ μορφῇ αὐτοῦ.

Προσπάθεια συμπληρώσεως καὶ βελτιώσεως τοῦ κειμένου, ἐπιχειρεῖται ἐν *Biblia Hebraica* διὰ τῆς εἰκασίας, ὅτι ἐξέπεσεν ἐνταῦθα ρῆμά τι, ὅπερ ὅμως δὲν θεωρῶ πιθανόν¹.

Νομίζω ὅτι δὲν ἀπουσιάζει ρῆμά τι ἐκ τῆς περιγραφῆς ἀλλ' ἡ λέξις **קָרְבָה**² καὶ δὴ μετὰ τὸ **קְרָבָה**.

Ἐνδέχεται δ' οὕτω τὸ **תְּרָמָה** τῶν Ο' νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν ἐνταῦθα ζητουμένην **קָרְבָה**.

Ἴδου δὲ πῶς φαίνεται νὰ μετεβλήθῃ ἡ **קָרְבָה** εἰς **תְּרָמָה**: Ἐν πρώτοις εἶναι πιθανώτατον νὰ διεσώθῃ ἡ λέξις **קָרְבָה** ὑπὸ τὴν λέξιν **קְרָבָה**, ὡς συνέβη τοῦτο καὶ ἐν Δ' Βασ. 15,16, ἐνθα οἱ Ο' ἀναγινώσκουν **תְּרָמָה**³. Διὰ τῆς μεταβολῆς δὲ τῶν γραμμάτων **ק** εἰς **ת**, ὅπερ εἶναι σὺνήθης⁴ καὶ **ב** εἰς **מ** ὡς συμβαίνει συνηθέστατα⁵, προῆλθεν ἡ λέξις **קָרְבָה** ἢ ὁποῖα μετεγράφη

1. Βλ. σχετικῶς καὶ Elliger, ἐνθ' ἀν. σ. 272. Οὐχὶ εὐστοχος φαίνεται καὶ ἡ πρότασις τοῦ Simons, περὶ ἐκπτώσεως εἰσαγωγικῆς τινος φράσεως («καὶ τὰ θρια διήρχοντο», ἢ παρομοίως), διότι οὕτω δέον νὰ δεχθῆ τις, ὅτι ἐξέπεσεν ὀλόκληρον τμήμα τῆς περιγραφῆς, καὶ ἄρα δὲν ἄρχεται αὕτη ἀπὸ τοῦ κέντρου τῶν Βορείων συνόρων, ὅπερ ὅμως τυγχάνει πλέον ἢ βέβαιον.

2. Ὁ Elliger εἶχεν προτείνει τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ **קָרְבָה** πρὸ τοῦ **קְרָבָה**, ὅπερ δι' οὗς λόγους θὰ ἴδῃ τις κατωτέρω δὲν φαίνεται πιθανώτερον (βλ. Elliger, αὐτόθι).

3. Ἦδη ὁ Albright εἶχεν προτείνει τὴν ἀνάγνωσιν **קָרְבָה** ἀντὶ **קְרָבָה**, βασιζόμενος εἰς τοὺς Ο' καὶ τοὺς ὑπομνηματιστάς (βλ. μν. ξ. σ. 152, σημ. 1).

Ἦς δὲ βεβαιεῖ ὁ Fernandez (σ. 37), ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ἔχει ἤδη ἐπιβληθῆ, δεδομένου ὅτι ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῶν πλείστων ἐρμηνευτῶν, ὡς τῶν Sand, Dandendorfer, Kamphausen, Kittel (*Biblia Hebraica*), κ. ἄ.

4. Βλ. καὶ Βέλλα, *L'importance des traductions*, σ. 5. καὶ Delitzsch, σ. 109.

5. Βλ. Wutz, σ. 240.

ὑπὸ τῶν Ο' Θ Ε Φ Μ Α. Βραδύτερον, κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ χειρογράφου, μετεβλήθη τὸ Φ εἰς Ρ, ὅπερ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι σπάνιον¹, καὶ συνέβη καὶ ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ Δ' Βασ. 15,16².

Οὕτω ἐκ Θ Ε Φ Μ Α ἐκόλωσεν προῆλθεν Θ Ε Ρ Μ Α, ἡ λέξις τῶν Ο'. Ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀπεδείχθη πῶς προέκυψεν ἡ γραφὴ Θ Ε Ρ Μ Α ἐκ ΠΡΩΡΗ, ἥτοι ΠΗΡΗ, δὲν ὑπάρχει πλέον ἀμφιβολία, ὅτι ὑπὸ τὸ Θ Ε Ρ Μ Α τῶν Ο' ἐννοεῖται ἡ πόλις ΠΗΡΗ τοῦ πρωτοτύπου κειμένου, συγχρόνως ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ κείμενον τῶν Ο', ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, εὑρίσκεται ἐγγύτερον πρὸς τὸ πρωτότυπον³.

Συνεπῶς δύναται τις νὰ ἀποκαταστήσῃ οὕτως τὸ κείμενον: ΠΗΡΗ ΠΗΡΗ ΠΗΡΗ καὶ νὰ μεταφράσῃ Μι χ μ ε θ ἄ θ, (ἡ ὁποία κεῖται) β ο ρ ε ἰ ω ς τ ῆ ς Τ α π ο ῦ α χ. Τοιαύτη δὲ μετάφρασις εἶναι καὶ λίαν φυσικὴ, οὐ μόνον διότι ἐν 16,8 ἀναφέρεται ὡς γνωστὴ ἡ ΠΗΡΗ, ὅπερ προϋποθέτει πρόταξιν αὐτῆς ἐν τῷ παρόντι στίχῳ (ἀνεξαρτήτως μάλιστα τοῦ ἐὰν ἀναφέρονται λεπτομέρειαι περὶ αὐτῆς ἐν τῇ Μανασσιτικῇ περιγραφῇ 17,7β-8, ὡς ἤδη ἐλέχθη ἐν σ. 26), ἀλλὰ καὶ διότι φαίνεται συμφωνοῦσα καὶ πρὸς τὴν ἄλλην ἐννοίαν τοῦ 17,7, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῶν δύο πόλεων Μιχμεθᾶθ καὶ Ταπούαχ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνταῦθα ἡ Μιχμεθᾶθ κεῖται βορείως τῆς Ταπούαχ καὶ ἐν 17,7 ἡ Ταπούαχ κεῖται Νοτίως τῆς Μιχμεθᾶθ.

Οὕτω κατανοεῖται εὐχερέστερον τὸ κείμενον καὶ αἴρονται δύο σοβαραὶ δυσκολίαι πρὸς τὰς ὁποίας ἔχει νὰ ἀντιπαλαίσῃ ὁ ἐρμηνευτής, ἥτοι ἡ ἀσάφεια τοῦ Μασωριτικοῦ κειμένου καὶ ἡ ἐξήγησις τῆς προελεύσεως τοῦ Θ Ε Ρ Μ Α ἐν τῷ κειμένῳ τῶν Ο'. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο, φρονῶ, ὅτι ἡ λέξις εὔρεν τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν αὐτῆς καὶ συνεπῶς δεόν νὰ θεωρηθῇ λίαν ἀπίθανος ἡ γνώμη τοῦ Marmier, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπὸ τὸ παρὸν Θ Ε Ρ Μ Α ἐννοεῖται τὸ σημερινὸν Khirbet Oumm El—Hammam, προελθόν, δῆθεν, ἐκ μεταφράσεως τοῦ Θ Ε Ρ Μ Α⁴.

Διὰ τοὺς ἐπομένους τρεῖς σοβαροὺς λόγους, ἡ γνώμη τοῦ Marmier εἶναι ἄστοχος: α) ὅτι ἐτυμολογικῶς εἶναι ἀδύνατον ἐκ Θερμᾶ νὰ προέλθῃ τὸ ὄνομα Hammam β) ὅτι ἐκ μεταφράσεως εἶναι ὠσαύτως ἀδύνατον τοῦτο, διότι σημαίνει μὲν τὸ Hammam ἀραβιστὶ θ ε ρ μ ὀ ς, ἀλλ' ἡ ἀραβικὴ μετά-

1. Πρβλ. ἐνθ' ἀν. σ. 18.

2. Ἐνθ' ἀνωτέρω.

3. Ἡ τοιαύτη παραφθορὰ τῆς λέξεως δεόν νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι μεταγενεστέρως ἦτο ἄγνωστος ἡ πόλις ΠΗΡΗ καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπεχειρήθη διόρθωσις τῆς οὕτω ἐξ ἀντιγραφικῶν ἀβλεπημάτων διασωθείσης λέξεως. Περὶ τοῦ ὅτι δὲ ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἄγνωστος εἰς βραδυτέρους χρόνους, ὁμιλεῖ διὰ μακρῶν ὁ Elliger (βλ. die Grenze, σ. 296).

4. Βλ. Les territoires, σ. 184.

φρασις, ἕνα ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ἔδει ὄχι μόνον νὰ ἀντιστοιχῆ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποδίδῃ ἐβραϊκὴν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ κειμένῳ σημασίαν, ὅπερ ὁμοίως δὲν φαίνεται πιθανόν¹, καὶ γ) ὅτι τοῦτο κεῖται—κατὰ τὸν Marmier²—πολύ μακρὰν τῆς ἡμετέρας τοποθεσίας καὶ δὴ πολὺ δυτικῶς αὐτῆς, παρὰ τὴν Γιάφαν³.

Ἴσως παρεσύρθη ὁ Marmier ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου, ὁ ὁποῖος ὀνομάζει Θερμά, τοποθεσίαν τινὰ παρὰ τὴν Τιβεριάδα⁴, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα προερχόμενον ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ **תְּרֵמָה**, εἶναι Ἄμμαοὺς⁵. Ἀλλὰ τὸ **תְּרֵמָה** τοῦτο χρησιμοποιεῖται συνηθέστατα προκειμένου περὶ πάσης τοποθεσίας, ἣ ὁποία ἔχει θερμὰ ὕδατα-πηγὰς⁶. Ὑπάρχουν δὲ ἐν Παλαιστίνῃ πολυάριθμοι τοιαῦται τοποθεσίαι-πηγαί, καὶ δὴ καὶ παρὰ τὸ Nablus, καὶ ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Φιλισταίων καὶ παρὰ τὴν Γιέζερ κλπ.⁷

Κατὰ πολλοὺς ἐρμηνευτὰς καὶ τὸ Ἑμμαοὺς τῆς Ἰουδαίας, 30 χλμ. Βορειοδυτικῶς τῆς Ἱερουσαλήμ, προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ **תְּרֵמָה** θεωρούμενον καὶ ὡς μεταγραφή⁸. Οὕτω καὶ τὸ ἡμέτερον Hammam, ἔδει νὰ ᾔτο τοῦλάχιστον μεταγραφή ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ ἐφ' ὅσον δὲν προέρχεται ἐκ μεταφράσεως ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.

Ὡσαύτως ἀστοχεῖ, νομίζω καὶ ἡ Danelius, ἣ ὁποία ἐν τῇ προσπάθειά αὐτῆς, ὅπως ὑπὸ τὰ παρ' Ο' ἀπαντῶντα γεωγραφικὰ ὀνόματα ἀνεύρη ἀντιστοιχοῦς τοποθεσίας, προτείνει ταῦτις τῆς ἀκατανοήτου λέξεως τῶν Ο' Ἰκασμῶν πρὸς ἀρχαίαν τινὰ πόλιν, γνωστὴν ἐκ τῶν χρονικῶν τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως Tiglath—Pileser III ὡς al-quaspruna, κειμένην ἐπὶ τῆς παραλιακῆς περιοχῆς, καὶ ἣ ὁποία δέον νὰ ἀναζητηθῆ ὑπὸ τὸ tell qasile⁹ περαιτέρω δὲ καὶ ταῦτις τινός, Βορειοδυτικῶς τοῦ Ἰκασμῶν τούτου κειμένου, πρὸς τὴν ἐνταῦθα μνημονευομένην πόλιν Μιχμεθὰτ¹⁰. Τοιαῦται

1. Βλ. καὶ σημ. 3.

2. *Ἐνθ' ἄν.

3. Οὕτω καταπίπτει καὶ τυχὸν ἰσχυρισμός τις, ὅτι πιθανόν λόγῳ τῆς διασώσεως τῶν τοποθεσιῶν ὑπὸ Ἑλληνικὰ ὀνόματα, ἅτε τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' πρὸς Ἑλληνοεβραίους ἀναγνώστας ἀπευθυνομένης, ὡς ὑποστηρίζει ἡ Danelius (σ. 56), τὸ **תְּרֵמָה** τοῦ πρωταρχικοῦ κειμένου ᾗτο γνωστὸν ὡς Θερμά, ὅπερ μεταφρασθὲν ἐδημιούργησεν τὸ παρὸν Hammam καὶ ἄρα τὸ Hammam ἀντιπροσωπεύει τὴν πόλιν **תְּרֵמָה** ἐφ' ὅσον γίνεται ὑπὸ τοῦ Marmier τοσοῦτον σημαντικὴ μετατόπισις τῆς πόλεως.

4. Βλ. Ἰησ. Ν. 19, 35.

5. Ἀρχ. XVIII, 2,3, Πόλ. IV, I, 3. βλ. καὶ 11,21,6. Πρβλ. Buhl, σ. 114, 115.

6. Βλ. καὶ Neubauer, σ. 34 καὶ Schramm, σ. 35.

7. Neubauer, σ. 38.

8. Πρβλ. σχετικῶς καὶ D. de la B.

9. Danelius, σ. 65. πρβλ. καὶ σ. 59.

10. Αὐτόθι, σ. 66.

υποθέσεις εἶναι, ἀναμφιβόλως, τολμηραί, οὐ μόνον διὰ τὴν ἀδικαιολόγητον μετατόπισιν τῶν συνοριακῶν τούτων σημείων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν βεβιασμένην ἐξαγωγήν συμπερασμάτων, τοσοῦτ' ἄλλο καθ' ὅσον αἱ ἀρξάμεναι ἀνασκαφαὶ εἰς τοὺς οἰκειοὺς τόπους, δὲν ἔχουν περατωθῆ, τοῦ δὲ tell qasile ἢ ἀρχαία ὀνομασία δὲν ἔχει καὶ αὕτη εἰσέτι ταυτισθῆ¹. Ἄλλως τε ἐὰν ἡ Μιχμεθὰθ ἔκειτο τοσοῦτον μακρὰν τοῦ κεντρικοῦ τμήματος τῶν βορείων συνόρων, ἢ οἰκεία περιγραφή θὰ παρουσίαζεν ἀδικαιολόγητον χάσμα, ἐφ' ὅσον μετὰ τὴν πόλιν ταύτην θὰ ἐμνημονεύετο ὡς ἀμέσως ἐπομένη, ἢ λίαν ἀπομεμακρυσμένη αὐτῆς πόλις **לְשׁוֹן הַיַּרְדֵּן**. Τέλος, δεόν νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ πεδιάς Σαρῶν, διὰ λόγους ἱστορικοῦς, δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰς συνοριακὰς περιγραφάς, καὶ συνεπῶς ἀποτελεῖ πλάνην ἢ ἀναζήτησις ἐν τῇ πεδιάδι ταύτῃ συνοριακῶν πόλεων, ἀναφερομένων ἐν ταῖς σχετικαῖς περιγραφαῖς. Φρονῶ, ὅτι ἡ ἐνταῦθα μνημονευομένη Ἰκασμών, προῆλθεν μᾶλλον ἐκ λάθους, ὡς συμβαίνει τοῦτο συνηθέστατα παρ' Ο' προκειμένου περὶ τῶν κυρίων καὶ τῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων. Συνεπῶς ἡ Μιχμεθὰθ δεόν νὰ ἀναζητηθῆ οὐχὶ ἐν τῇ δυτικῇ περιοχῇ τῆς κληρονομίας τῶν Ἐφραϊμιτῶν, ἀλλ' «ἐναντι Συχέμ», συμφώνως καὶ πρὸς τὴν ἐν 17,7 παράλληλον περιγραφὴν².

Εὐστόχως δὲ ταυτίζεται ὑπὸ τοῦ Elliger πρὸς τὸ Chirbet Dschuledschil³, τῆς γνώμης ταύτης γενομένης ἀποδεκτῆς καὶ ὑπὸ τῶν Abel⁴, Noth⁵ κ. ἄ., μετὰ τὴν ἀτυχῆ προσπάθειαν τοῦ Buhl, ὅπως ταύτιση ταύτην πρὸς τὸ Khirbet Kefr Beita⁶.

Μετὰ τὸ κεντρικὸν τοῦτο τμήμα, περιγράφεται τὸ ἀνατολικὸν τμήμα

1. Bl. Maisler, σ. 43.

2. Ἡ Danelius ἀντιμετωπίζει τοῦτο διὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ ὅτι ἡ φράσις **לְשׁוֹן הַיַּרְדֵּן** ἀγνοεῖται ὑπὸ τῶν Ο' (90 (1958), σ. 33). Λαμβάνει δ' ὑπ' ὄψει κυρίως τὸ ἀκατανόητον Δ η λ α ν ἄ θ τοῦ 17,7, τὸ ὁποῖον, μεταβαλλόμενον ὑπ' αὐτῆς εἰς Δ η λ - α ν α θ, σημαίνει ἱερὸν τόπον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπεκαλύπτετο ἡ Ἄναθ. Ὁ τόπος οὗτος ἐκαλύπτετο, ὑπὸ ἄλλοις, ἐν τῷ ὅποιῳ ἐπίσκοπος ἱερὸν τι τῆς Ἀνάθ (αὐτόθι, σ. 34). Ἄλλὰ ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι φαντασιώδης καὶ δὲν δύναται νὰ ληφθῆ σοβαρῶς ὑπ' ὄψει, ἐφ' ὅσον μάλιστα δημιουργεῖται ἐξ ἐσφαλμένης καὶ δυσνοήτου μεταφράσεως.

Γενικῶς αἱ ἀπόψεις τῆς Danelius εἶναι ἄστοχοι καὶ διὰ τὸν ἐξῆς λόγον: Ἡ περιγραφή τῶν βορείων Ἐφραϊμιτικῶν συνόρων, βαίνουσα ἀπὸ τὸ κέντρον πρὸς τὸ δυτικὸν τμήμα πρῶτον, εἶτα δὲ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναφέρῃ τὰ ἔσχατα ταῦτα δυτικὰ σημεῖα καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸ κέντρον. Ἄλλως τε ἐν 17,7 ἡ παράλληλος περιγραφή ἀρχεται πάλιν ἐκ τοῦ κέντρου καὶ βαίνει πρὸς Δυσμὰς, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε τὸ ἀντίθετον καὶ συνέβαινε ἐὰν ἡ ἀποψὶς τῆς Danelius ἦτο ὀρθή.

3. Die Grenze σ, 285 ἐξ.

4. Mn. ἔ., 11, σ. 57.

5. Das Buch Josua, σ. 103, 105.

6. Bl. σ. 202.

τῶν Βορείων συνόρων (יְהוּלָי, הַרְעָה, מִדְּרֹמֶיךָ הַיַּנְּנִי, הַלְּבָנָה), εἶτα δὲ τὸ δυτικὸν (הַרְקָ לְחַי, תְּפֹת).

Οὕτω τὰ σύνορα διήρχοντο διὰ τῆς Τακανάθ-Σιλῶ, Γιανωχά, Ἀταρώθ, Νααράθ, Ἱεριχώ, καὶ ἔφθανον μέχρι τοῦ Ἰορδάνου.

Τὸ לְבָנָה οἱ Ο' μετέγραψαν Θ η ν α σ ἄ καὶ Σ ε λ λ η σ ἄ, προφανῶς λόγῳ ἐσφαλμένου διαχωρισμοῦ.

Ἐτέραν μνεΐαν τῆς πόλεως ταύτης, οὐδαμοῦ ποιεῖται ἢ Π. Διαθήκη. Κατὰ τὸν Εὐσέβιον καὶ Ἱερώνυμον ἔκειτο αὕτη 10 ρωμ. μίλλια ἀνατολικῶς τῆς Νέας Πόλεως καὶ ἐκαλεῖτο Thena—Θ η ν ἄ¹.

Ἐπὶ τοῦ von De Welde ἐταυτίσθη πρὸς τὸ περὶ τὰ 7 μίλλια ἀνατολικῶς τοῦ Nablus καὶ 2 μίλ. βορειῶς τοῦ Janun κείμενον Τα ἵνα², ὑπὸ δὲ τοῦ Elliger πρὸς τὸ Khirbet Τα ἵνα et Tahita³, ὅπερ πιθανώτερον λόγῳ πειστικῆς ἐπιχειρηματολογίας.

Φαίνεται ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ παρα τὴν Σιλῶ, ὀρθῶς δὲ κατὰ τὸν Alt καὶ Elliger σχετίζεται πρὸς τὴν πόλιν ταύτην⁴, διότι κατὰ τὸν Gesenius ἡ λέξις ἐρμηνεύεται π α ρ ἄ τ ἣ ν Σ ι λ ῶ⁵, ὁ δὲ Εὐσέβιος ἀναφέρει, ὅτι ἡ Σιλῶ κεῖται 12 μίλλια ἀπὸ Νέας Πόλεως⁶ καὶ ἡ Θηνάθ «ἀπὸ σημείων ἵ»⁷.

Ἡ ἐπομένη πόλις הַרְעָה (Γιανωχά) ταυτίζεται πρὸς τὸ σημερινὸν χωρίον Janun⁸, ἢ δὲ מִדְּרֹמֶיךָ (Ἀταρώθ), οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν ἐν 16,2 καὶ 16,5 מִדְּרֹמֶיךָ καὶ הַרְעָה מִדְּרֹמֶיךָ, ταυτίζεται ὑπὸ τοῦ Elliger πρὸς τὸ Tell Schech Ed-Diab⁹, ὑπὸ τοῦ Noth δὲ πρὸς τὸ Chirbet EL-'Odscha EL-Foka¹⁰.

Τὸ הַרְעָה τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ο' διὰ τοῦ κ α ι α ἰ κ ῶ μ α ἰ α ὕ τ ῶ ν¹¹, ἀντιπροσωπεύει τὸ σημερινὸν Tell Ed-Dschir¹² καὶ τοῦτο

1. Klostermann, σ. 98.

2. Βλ. D B.

3 Die Grenze, σ. 277. Ἡ γνώμη αὕτη υἰοθετήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Noth (ἐνθ. ἀν. σ. 105).

4. Elliger, ἐνθ' ἀν. σ. 271, σημ. 2.

5. Wörterbuch.

6. Klostermann, σ. 156.

7. Ἐνθ' ἀν., σ. 98.

8. Βλ. Noth, ἐνθ' ἀν. σ. 105.

9. Die Grenze, σ. 279 ἑξ.

10. Βλ. Noth, ἐνθ' ἀνωτέρω.

11. Ὁ Wutz (σ. 99), φρονεῖ ἐν προκειμένῳ, ὅτι ἐν τῷ μεταγραφέντῳ κειμένῳ οἱ Ο' ἀνέγνωσαν Ο ὕ β α ν ο θ ἑ α (ἀντὶ Ο ὕ ν α ρ ω θ ἄ) ἐκ וּבְנוֹתֶיהָ ὡς ἐν 17,11 καὶ ἀλλαχοῦ. Δὲν φαίνεται δὲ τοῦτο ἀπίθανον, διότι ἐκ σφάλματος ἴσως μετεβλήθη τὸ Ρ εἰς Β καὶ διὰ μεταθέσεως τοῦ Β καὶ Ν παρήχθη ἄλλη, διάφορος, λέξις.

12. Βλ. Noth, ἐνθ' ἀνωτέρω.

φαίνεται νὰ συμφωνῇ καὶ πρὸς σχετικὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐσεβίου (5 ρωμ. μίλ. ἀπὸ Ἱεριχῶ) ¹.

Διὰ βραχέων ἀλλ' ὁμαλῶς περιγράφεται ἐν στ. 8 τὸ δυτικὸν τμήμα τῶν Βορείων συνόρων. Ἡ συντομία αὕτη ὀφείλεται, ἴσως, εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἐν τῇ συνοριακῇ ταύτῃ γραμμῇ δὲν ὑπῆρχον τοποθεσίαι ἀξίαι λόγου ἐξ ἐπόψεως ἱστορικῆς, ὡς ἐν τῇ ἀντιστοίχῳ ἀνατολικῇ γραμμῇ, ἐνθα μνημονεύονται πολλαὶ πόλεις, διαδραματίσασαι σπουδαιότατον ρόλον ἐν τῇ Ἰσραηλιτικῇ ἱστορίᾳ. Οὕτω ἀναφέρονται μόνον ἡ πόλις ΠΙΘΤΗ ² καὶ ὁ χεῖμαρρος ΠΙΡΤ.

Ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ 9 ἀναφέρεται, ὅτι πλὴν τῆς περιγραφείσης περιοχῆς, ἀνῆκον τῇ Ἐφραϊμιτικῇ φυλῇ καὶ ἄλλαι τινὲς πόλεις μετὰ τῶν χωρίων αὐτῶν, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς περιοχῆς τοῦ Μανασσῆ. Ὁρθῶς, ἔθεν, φρονεῖ ὁ Herzberg ³, ὅτι ἐκ τῆς πληροφορίας ταύτης δύναται τις νὰ ἀντιληφθῇ πόσον, οἰονεὶ, ρευστὰ ἦσαν τὰ σύνορα ἐν τῇ περιοχῇ ἐκείνῃ.

Ἐν στίχῳ 10 παρέχεται ἡ πληροφορία, ὅτι ἡ Γκέζερ ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ εἰς χεῖρας τῶν Χανααναίων καίτοι ἀνῆκεν τῷ Ἐφραΐμ. Τοῦτο φαίνεται νὰ συμφωνῇ πρὸς τὸ πρωταρχικὸν κείμενον τοῦ 16,3 ⁴, καὶ εἶναι παράλληλον πρὸς τὰ ἐν 17,12-13 καὶ Κρ. 1,29 ἀναφερόμενα ⁵.

(Συνεχίζεται)